

ZE ZJAWISK WSPÓŁCZESNEGO
JĘZYKA CZESKIEGO

Milan HRDLIČKA

Jaký je ten/to student?

Stalo se již téměř pravidlem, že hned v úvodní lekci učebního materiálu češtiny pro cizince figurují ukazovací zájmena *ten, ta, to* (popř. i některé jejich složeniny: *ten-to, tenhle – tamten, tato, tahle – tamta, toto, tohle – tamto*), a to patrně ze dvou hlavních důvodů.

Jednak slouží v komunikaci velmi frekventovaná česká demonstrativa (mnohdy spolu s rodovou základní číslovkou *jeden, jedna, jedno*) k prezentování a k procvičování mluvnické shody souběžně probíraného gramatického rodu podstatných a přídavných jmen (*ten český student, ta stará univerzita, to staré město*), jednak může ukazovací zájmeno v češtině posloužit jako určitý substitut členu určitého, na jehož existenci a frekventované řečové užívání ve svých mateřských jazycích jsou mnozí jinojazyční mluvčí zvyklí. (Ostatně v kolokviálním nadužití českých ukazovacích zájmen spatřují někteří bohemisté silný vliv členu určitého z němčiny).

Můžeme ovšem konstatovat, že jsme v učebnicích češtiny pro cizince nezřídka svědky takového užití (resp. výkladu a procvičení) výše uváděných demonstrativ, které by bylo možné označit jako zmatečné, zavádějící.

Tak kupř. v učebnici *Do you want to speak Czech?* (E. Čechová a kol., Česká Lípa 1993) po stručném poučení o distribuci ukazovacích zájmen (29 n.) následují – a to i ve cvičeních – bez jakéhokoliv vysvětlení výpovědi typu *Jaký je to profesor? Jaká je to profesorka?* atd.

V takových případech, jak známo, neplní „ustrnulý” univerzální tvar neutra (*to*) roli ukazovací, nýbrž vystupuje jako partikule, která se spolupodílí na formulaci dotazu týkajícího se kvality, původu, hodnoty jistého denotátu: *Co je to za člověka? = Jaký je to člověk?; Jaký je ten člověk?*

Vzhledem k výše uvedeným poznatkům i na základě zkušeností z pedagogické praxe proto pokládáme za vhodné zmíněné skutečnosti respektovat a náležitě lingvodidakticky prezentovat. Zahraniční bohemisté by měli být mimo jiné včas a adekvátním způsobem upozorněni na – pro ně nezřídka matoucí – uplatnění konstrukcí typu *to je ...; to jsou ...* (*To je ten český student; To je ta stará univerzita; To je to staré*

město) i příslušných otázek zjišťovacích, např.: *Je to česká učebnice? Je to ta česká učebnice? Je ta učebnice česká?*

Netřeba jistě zdůrazňovat, že je tato zdánlivě banální látka zdrojem četných a obtížně odnaučitelných chyb i zbytečných nedorozumění.